

رئیس - با کثرت ۴۰ رأی تصویب شد .

(اسامی قبول کنندگان)

آقایان سیدالمک . اقبال السلطان . امیرناصر
بیان الدوله . صمصام السلطنه . سردار جنک .
رکن الملک . آقامیرزا محمدحسین صدرائی . حاج
میرزا تقی خان نائینی . آقا میرزا هاشم آشتیانی .
فهم الملک . مستشار السلطنه . حاج امین التجار .
بیان الملک . سردار مفخم . عدل السلطنه . آقامیرزا
ظاهر تنکابنی . آقامیرزا سید حسن کاشانی . آقا
سید محمدتدین . نصرت الدوله . نصیر دیوان .
قوام الدوله . آقامیرزا ابراهیم قمی . جلیل الملک .
آقامیرزا ابراهیم خان ملک آرائی . آقا شیخ ابراهیم
زنجانی . حاج میرزا علی محمد دولت آبادی . سردار
معظم کردستانی . فتح الدوله . آصف الممالک .
و قار الملک . حاج میرزا مرتضی . عماد السلطنه
خراسانی . آقا سید یعقوب . آقامیرزا محمدنجات .
آقاسید کاظم یزدی . ناظم العلماء . نصیر السلطنه .
شیخ الاسلام ملایری . آقامیرزا محمدصادق طباطبائی .
(اسامی رد کنندگان)

شیخ الاسلام اصفهانی . عبدالمالک . منتصر
الملک . حاج مقبل السلطنه . حاج میرزا اسد الله خان
رئیس التجار . محقق العلماء . امین الشریعه . آقامیرزا
سید محمد تقی طباطبائی . صدرالاسلام

رئیس - قانون استخدام مدتی است بکمسیون
مبتکرات رجوع شده ولی هنوز کمسیون در قبول توجه
یا عدم توجه راپورت نداده است از کمسیون خواهش
می کنم در این دوروزه منعقد بشود . و در این باب
رأی خود را بدهند . انتخاباتی که باید پس از ختم
مجلس بشود از این قرار است دو نفر برای کمسیون
قوانین مالبه بجای مرحوم آقا شیخ محمد جواد آقای
سردار معظم یادداشت بفرمایند .

فراموش نشود . یک نفر اعضای کمسیون خارجه
بجای آقای حکیم الملک یک نفر برای کمسیون هدلیه
بجای آقای مشیرالدوله دو نفر برای کمسیون تجدید
نظر در قانون انتخابات . یکی بجای آقای مشیرالدوله .
و دیگری بجای آقای سردار معظم خراسانی .
سردار معظم - اجازه می دهید یک سئوالی از
مجلس بکنم آیا قانونی است که با عدم اخذ حقوق
مقام وزارت و مقام وکالت مانع الجمع نباشد یاخیر؟
رئیس - این یک مسئله ایست که بالفعل نمیتوان
حل کرد .

حاج شیخ اسدالله - اجازه می فرمائید .

رئیس - راجع به چه مطلب است .

حاج شیخ اسدالله - راجع به همین مطلب بنده و
جماعتی درچندی قبل پیشنهاد کردم که با محفوظ ماندن
مقام وکالت بشود شغل دولتی اختیار کرد .

رئیس - عرض کردم این مسئله موقع دیگری باید
حل بشود .

حاج شیخ اسدالله این بود که بنده پیشنهاد کردم
این قانون مطرح بشود .

رئیس - این مطلب می ماند برای جلسه دیگر .

و ممکن است بعد جزه دستور جلسه آتیه گذارده شود

آقای عماد السلطنه خراسانی - (اجازه)

عماد السلطنه خراسانی - از برای کمسیون خارجه
دو نفر باید انتخاب بشوند نه یک نفر . یکی بجای آقای
مشیرالدوله و دیگری بجای آقای حکیم الملک

رئیس - آقای مشیرالدوله عضو نبودند بطور
فوق العاده در کمسیون بودند . آقای نصرت الدوله
(اجازه) .

نصرت الدوله - راجع به مسئله دستور فرمودید
گمان می کنم روز پنجشنبه بشود راپورت کمسیون
بودجه را جزه دستور گذاشت .

رئیس - اگر تقاضا شود ممکن است دستور
جلسه آتیه روز ۵ شنبه دوساعت بفروب مانده . دستور
اولا انتخاب یک نفر نایب رئیس . ثانیا شور دوم در عهدنامه
حکمت بین ایران و اتازونی .

حاج شیخ اسدالله - راجع به پیشنهاد بنده هم اجازه
می فرمائید جزه دستور گذارده شود .

رئیس - باید آقایان در این بابت تأملی بفرمایند
بین خودتان مذاکره بفرمائید بعد روز پنجشنبه اگر
مجلس تصویب کرد جزه دستور می شود .

(مجلس دوساعت از شب گذشته ختم شد)

رئیس مجلس شورای ملی موتمن الملک

جلسه شصت و دوم

صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه
ششم دلو ۱۳۰۰ مطابق بیست و هفتم
جمادی اولی ۱۳۴۰

مجلس مقارن غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن
الملک تشکیل گردید .

صورت مجلس یوم سه شنبه چهارم دلو را آقای
تدین قرائت نمودند

رئیس - آقای نصرت الدوله بصورت مجلس
ایرادی دارید ؟

نصرت الدوله - بلی در صورت مجلس
راجع بکمسیون خارجه نوشته شده که بایستی پس
از ختم جلسه یک نفر انتخاب شود در صورتیکه آنروز
آقای عماد السلطنه خراسانی هم متذکر شدند که دو نفر
باید انتخاب بشوند یکی بجای آقای حکیم الملک یکی هم
بجای آقای مشیر الدوله که چندی قبل از عضویت
کمسیون خارجه استعفا داده بودند ولی بجای ایشان
هنوز انتخاب نشده است

رئیس - هنوز کسر اعضاء کمسیونها انتخاب
نشده البته در موقع انتخاب دو نفر انتخاب خواهد شد .
آقای آقاسید یعقوب

(اجازه)

آقاسید یعقوب - در صورت مجلس نوشته
شده کمسیون تحقیق انتخابات آذربایجان و کمسیون
تحقیق انتخابات فارس و فشافویه در صورتیکه این عبارت
صحیح نیست کمسیون انتخابات فارس و فشافویه مطلق
نیست بلکه راجع بتمام انتخابات است .

ثانیا در چند جلسه اسامی اشخاصی که باورقه رأی

می دادند در صورت مجلس نوشته میشد علت اینکه حالا
نوشته نشده چه چیز است ؟

رئیس - قسمت اول صحیح است ولی قسمت
دوم صحیح نیست چون سابق بر این رسم بوده و برای
اینکه وقت تلف نشود اسامی رأی دهندگان بصورت
مجلس افزوده می شده است در دوره دوم و سوم هم اینطور
مرسوم بوده در چندی قبل غفلت شده بود و اسامی را در
صورت مجلس می نوشتند بنده گفتم ننویسند و مثل سابق
عمل شود حالا اگر آقایان مایلند نوشته خواهد شد و
اگر مایل نباشند بترتیب سابق عمل میشود

دستور امروز بطوری است که قرائت شد ولی
راجع به عهدنامه حکمت بین ایران و اتازونی چون جزئی
اشکالی تولید شده می ماند برای جلسه دیگر فعلا دستور
امروز رسیدگی با اعتبارنامه یکی از وکلای تبریز و
دیگری راجع باهتیار نامه و کیل فارس و فشافویه و بعد
انتخاب یک نفر نایب رئیس و دیگر مذاکره در راپورت
کمسیون بودجه چون جزه دستور نبوده برای اینکه
جزه دستور شود مخالفی هست یاخیر ؟

(مخالفی نشد)

رئیس آقای ملک الشعرا

(اجازه)

ملک الشعراء - چون راپورت نماینده فارس و
فشافویه هنوز طبع و توزیع نشده است اگر بجمله آتیه
معمول بفرمائید بهتر است

رئیس - در نظام نامه نمی نویسد باید ۲۴ ساعت
قبل طبع و توزیع شود بلکه در ماده پنج نظام نامه می
نویسد نسبت باعتبار نامه اگر مراضی باشد همان
روز که راپورت قرائت می شود رأی گرفته نمیشود
آقای رئیس التجار

(اجازه)

رئیس التجار - در جلسه گذشته پیشنهادی
که نمودیم بماند برای جلسه آتیه برای این بود که
طبع شود و علاوه بر این بنده نتوانستم دوسیه و صورت
مجلس را ببینم حالا اگر صلاح باشد ممکن است بماند
برای روز شنبه

رئیس - مجلس در ایجاب موافق هست ؟

(مخالفی نشد)

رئیس - نسبت بر راپورت کمسیون بودجه چه طور ؟
مخالفی نیست ؟

(گفته شد خیر)

رئیس - راجع بنمایند تبریز که در جلسه
قبل راپورت کمسیون قرائت شد مخالفی هست
یا نه ؟

محمد هاشم میرزا - بنده شنیده بودم در
موضوع انتخابات آذربایجان مدتی مذاکراتی بوده
و منتخبین تبریز اعتبارنامه درخواست می نموده اند
و انجمن نظار اعتبارنامه بآنها نداده و بعد نوشتجات
و تلگرافاتی بایشان رسیده بوده است که بمنزله اهتیار
نامه بوده است باین جهت بنده مخالفت کردم بعد با
سردار انصاری که مأمور انتخابات آذربایجان بوده و

آقای آقا سید محمد تقی طباطبائی که رئیس انجمن بوده اند مذاکراتی نمودم و ایشان توضیحاتی دادند که معلوم شد آن نوشتجات و تلگرافات بمنزله اعتبار نامه نیست .

ماده (۴۳) قانون انتخابات هم تصریح به لفظ اعتبار نامه دارد و چون برحسب فرمایش شاهزاده سلیمان میرزا وسایر نمایندگان که فرمودند اعتبارنامه نداشته اند باین جهت ایراد بنده وارد نیست و بنده مخالفی ندارم .

رئیس - آقای مستشار السلطنه موافقتند ؟
مستشار السلطنه - بلی با راپورت موافقم
 رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - در اطراف این قضیه زیاد صحبت میشود که آیا مرحوم آقا شیخ محمد خیابانی اعتبار نامه گرفته است یا نگرفته است مثل اینکه مخصوصاً اعتبار نامه گرفتن یک موضوعی داشته باشد .

بعقیده بنده اینکه در قانون نوشته شده برای اینست که کاشف از قبول نمایندگی باشد و اگر هر آینه یک نماینده قبول نمایندگی کرد ولو اینکه اعتبارنامه نگرفته باشد یا باو نداده باشند آن شخص جزو نمایندگان ملت محسوب است آن وقت اگر استعفا یا فوت نمود باید مطابق قانون بجای او دیگری انتخاب شود .

این یک مطلب اساسی است که باید مجلس حل کند که اگر انجمن نظار اعتبارنامه بیکی نداد و احوال کرد ترتیب چه خواهد بود اما در این مورد بخصوص بنده نمی توانم تصدیق کنم که مرحوم آقا شیخ محمد خیابانی قبول نمایندگی نکرده چون دو سه سال از انتخابات آذربایجان گذشت و در تمام آن مدت مرحوم خیابانی خودش را نماینده ملت میدانست حالا اگر اعتبار نامه یک خصوصیتی دارد مطلبی است علیحده ولی اگر مقصود از اعتبارنامه این است که کاشف از قبول نمایندگی باشد وقتی که معلوم شد یک نفر نماینده قبول نمایندگی کرده آن وقت مشمول این جزو قانون انتخابات میشود و در صورت فوت یا استعفا باید تجدید انتخاب شود .

بنده اصراری ندارم زیرا آقای وحیدالملک را هم مردعافل کاری میدانم و برای نمایندگی صلاحیت دارد ولی اساساً این مطلب را باید مجلس حل کند که اعتبارنامه دادن موضوعیت دارد یا نه فقط قبول نمایندگی کردن کافی است بنده شخصاً عقیده دارم که قبول نمایندگی کافی است ولو اینکه انجمن نظار از دادن اعتبارنامه ابا کند و پس از فوت یا استعفا آن نماینده باید تجدید انتخاب شود .

آقا سید یعقوب (مخبر کمیسیون) - در جواب آقای حاج شیخ اسدالله راجع با انتخابات آذربایجان بنده عرض میکنم که این راپورت هتقم است که از طرف کمیسیون تقدیم میشود در آن هفته هم عرض کردم کمیسیون مسائل خارجی را در اینخصوص مداخلت نداده وقتی در دوسه ملاحظه کرد ناچار شد

و بنمایندگان ساخره تلگراف کرد و استفسار نمود که قبول نمایندگی کرده اند یا نه ؟ چون کمیسیون اطلاعات خارجی را معتبر ندانست مجبور شد از خود آنها جوینا شود و با آذربایجان تلگراف کرد و بخود آقای آقا سید محمد تقی طباطبائی هم که در طهران بودند مراجعه شد و از رفته ای که در جواب باداره به اشرف رسید معلوم شد که ایشان نمایندگی را قبول کرده اند .

همچنین از نمایندگان آذربایجان هم تلگرافاً استفسار شد که قبول نمایندگی میکنند یا نه ؟ پس کمیسیون یک اصل را معزز کرد و آن اصل این بود که باطلاها و مفهومات خارجی که فلانی نمایندگی را قبول کرده یا نه اهمیت نداده و از خود آنها هم سؤال نمود آنها جواب دادند قبول کرده ایم ولی در باب مرحوم خیابانی ما نمایانم نمایندگی را قبول کرده است یا خیر و چون معلوم نیست لهذا حمل بر عدم قبول میشود و آن وقت مطابق قانون جانشین او آقای وحیدالملک خواهد بود پس مطابق این اصل که کمیسیون اتخاذ کرده است او را منتخب میدانند و تصدیق بصلاحتش کرده است .

رئیس - آقای نصرت الدوله موافقتند یا مخالف ؟

نصرت الدوله - موافقم .
 رئیس - دیگر مخالفی نیست ؟ آقای حاج شیخ اسدالله فرمایشی داشتید

حاج شیخ اسدالله - بنده فقط توضیح هریض سابق خودم را میدهم آقای آقا سید یعقوب داخل مرحله شدند و تصور می کنم جواب عریض بنده را ندادند بنده یک اصلی را خاطر نشان آقایان نمایندگان کردم که باید معزز شود یک وقت است می گویند مرحوم خیابانی قبول نمایندگی کرده یا نه ؟ این یک مرحله ای است که باید از اطراف یک تحقیقاتی بشود که آیا قبول کرده است یا نکرده است و بکوقت هست که کمیسیون مسلم داشته است آن مرحوم قبول نمایندگی را کرده است ولی چون اعتبارنامه باو نداده بودند از این جهت پس از فوت دیگری که نسبتاً حائز اکثریت بوده است باید قائم مقام او بشود اما نسبت به مرحله دوم که مرحوم خیابانی قبول نمایندگی را کرده است یا خیر ؟ بنده این طور اطلاع دادم و شاید بعضی ها هم بدانند که مرحوم خیابانی بعد از انتخاب تبریز خودش را نماینده ملت می دانست و در زمینه انتخابات یک زد و خور و اختلافاتی بروز کرد و آنها هم خودشان را معروض از وکالت دیدند بتوان صحت و سقم انتخابات مذاکرات طولانی می کردند و اذهان مردم را باین حرفها مشوب می نمودند ولی در اینکه مرحوم آقا شیخ محمد خیابانی خودش قبول نمایندگی را کرده بود معمل تردید نیست اما مرحله ثانی که آیا پس از اینکه قبول نمایندگی کرده لازم است باو اعتبارنامه داده شود ؟ و در صورت نگرافتن اعتبارنامه سمت نمایندگی را دارا است یا نه ؟ این مرحله ای است که باید مجلس حل کند و بنده متقدم نماینده ای که دارای

اکثریت شد و از طرف ملت منتخب شد اگر انجمن هم از دادن اعتبارنامه امتناع کند آن شخص منتخب ملت است و می دانم آن مرحوم هم باید تجدید انتخاب شود .

رئیس - آقای مستشار السلطنه موافقتند ؟
مستشار السلطنه - بلی با راپورت موافقم
 رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

یک ماده نظامنامه را برای آقای حاج شیخ اسدالله بخوانم .

رئیس - موافقتند یا مخالف ؟
سیدالملک - موافقم
 رئیس - آقای ملک الشعراء شما چه طور ؟
ملک الشعراء - بنده هم موافقم
 رئیس - آقای محقق العلماء (اجازه)

محقق العلماء - بنده میخواستم یک سوالی از آقای حاج شیخ اسدالله بکنم
 رئیس موافقتند ؟
محقق العلماء - بلی با راپورت موافقم
 رئیس - آقای تدین (اجازه)

تدین - بنده هم موافقم
 رئیس - آقای نصرت الدوله
نصرت الدوله - موافقم و میخواستم توضیحی عرض کنم و آقای حاج شیخ اسدالله را متذکر کنم

باینکه آن اصلی را که اظهار فرمودند بجای خودش باقی است اما ماده قانون شبهه برای ما باقی نگذاشته است و صریحاً می گوید که اگر کسی اعتبارنامه نگرفته و فوت کرده باشد بعد از او کسی که حائز اکثریت است قائم مقام او می شود و در این صورت اگر ما بخوایم مذاکره کنیم که اعتبارنامه گرفتن و نگرافتن مربوط بقبول یا عدم قبول است این مسئله است جدا گانه ولی امروز ما در یک مرحله هستیم که قانون تصریح دارد و از آن طرف هم مسلم و حتمی است که اعتبارنامه داده نشده است پس در اینصورت مذاکرات و ایراد در این خصوص بی ثمر است

(بعضی گفتند صحیح است)
 رئیس - آقای آقا سید محمد تقی طباطبائی .

(اجازه)
آقا سید محمد تقی - با وجود این که مذاکراتی که در زمینه انتخابات تبریز شد قدری مطلب را روشن کرد ولی مهندس محض تذکار عرض می کنم این که مذاکره میشود که مبعوثین تبریز اعتبارنامه گرفته اند یا نکرده اند این توضیح را باید از بنده خواسته باشند که آنجا حاضر بودم و ریاست انجمن نظار را دارا بودم .

اعتبارنامه اصلاً گرفته نشده است و چون بعضی لجاجت های بیان آمده بود اگر اعتبارنامه هم میخواستند بدهند احرار آذربایجان قبول نمی کردند مگر اینکه از طرف مجلس شورای ملی حکایت شود و این حکایتی را که احرار آذربایجان میخواستند الحمدلله حالا بعمل آمده و اینکه میفرمایند ۳ سال طول کشیده خیر ده ماه بیشتر طول نکشیده که آقا شیخ محمد خیابانی مرحوم شد و اینکه می فرمایند زد و خورد در خصوص وکالت شدخیر زد و خورد برای این بوده که مواد قانون اساسی محترم شمرده بشود و بعضی به تشریفات در انتخابات مداخله نکنند و این شهرتها را بعضی اشخاص که میخواستند انتخاب شوند داده اند

رئیس - موافقتند ؟
آقا سید محمد تقی - بلی موافقم
 رئیس - آقای سیدالملک (اجازه)
سیدالملک - بنده اگر اجازه می دهید

و مقصود از این زد و خورد ها این بود که مواد قانون اساسی باید محترم شمرده شود و مجلس حکایت کند نه بنظریات اجانب یا بعضی زمامدارها باشد
 رئیس - دیگر مخالفی نیست ؟
 (اظهاری نشد)
 رئیس - رای می گیریم آقایانیکه آقای وحید الملک را در تبریز تصویب میکنند قیام فرمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد . تقاضائی از طرف دولت راجع تصویب هزار و پانصد تومان برای مخارج انتخاباتی که بالفعل در جریان است شده بکمیسیون بودجه ارسال میشود حالا باید یک نفر نایب رئیس بجای آقای سردار معظم خراسانی انتخاب شود (در این موقع اخذ آراء بعمل آمده آقایان دکتر لقمان و سیدالملک و میرزا محمد حسین صدرائی بحکم قرعه برای استخراج آراء معین شدند و پس از استخراج آراء بترتیب ذیل نتیجه حاصل شد)

عده نمایندگان (۷۰ نفر)
 عده اوراق و مهر تقیثیه (۷۰)
 آقای نصرت الدوله (۳۹) رای
 آقای سلیمان میرزا (۲۳) رای
 و رقه لایقزه (۱)
 و رقه سفید علامت امتناع (۷)

رئیس - عده رای دهندگان هفتاد نفر آرائی که برای آقای نصرت الدوله داده شده سی و نه و برای آقای سلیمان میرزا بیست و سه رای بوده است

آقای نصرت الدوله انتخاب شدند
 آقای امیر ناصر از کمیسیون نظام استعفا نموده اند انتخاباتی که در جلسه گذشته میبایستی بشود بجهة اینکه مستخرجین آراء معین نشده بودند معوق ماند حالا مستخرجین معین میشوند بعد که بیرون تشریف میبرند عده را که بایستی انتخاب شود انتخاب نمایند .

(آقای سهام السلطان استعفا نموده آقایان حاجری زاده آصف الملک و شیخ العرائین زاده بحکم قرعه معین شدند)
حاجری زاده - بنده نمی توانم یک نفر دیگر را انتخاب بفرمایند .

رئیس - همچو زحمتی ندارد به علاوه سابقه ندارد کسی که بحکم قرعه معین شد استعفا دهد و ضمناً خاطر آقایان را متذکر می شوم بایستی دو نفر برای کمیسیون خارج معین فرمائید فلچند دقیقه تنفس داده می شود و در ضمن آقایان مشغول انتخابات خواهند شد .

(در این موقع جلسه برای تنفس تعطیل و پس از نیم ساعت مجدداً تشکیل گردید)
 رئیس - راپورت کمیسیون بودجه مطرح است مذاکرات در ماده اول است آقایانیکه در کلیات نتوانسته اند بقدر کفایت حرف بزنند باز موقع برای ایشان باقی مانده و در این ماده در کلیات می توانند

حرف بزنند .
 نصرت الدوله مخبر کمیسیون بودجه اجازه بفرمائید بنده چند کلمه توضیحاً عرض کنم ؟
 رئیس - بفرمائید
نصرت الدوله - چون تصویب لایحه بودجه بتأخیر افتاد و طبقات بیس بیسهای ما که راجع بدست شده بود بواسطه تاخیر از بین رفته کمیسیون بودجه لازم دید تجدید نظری در این لایحه بودجه بکنند پس از تجدید نظر ماده دوم راپورتیکه تقدیم شده بود و تغییر کرد چون تاریخ شروع با اجرای لایحه در راپورت کمیسیون از اول دلو معین شده بود چون مدت قضی شده باول حمل معول خواهد شد لهذا این ماده را بنده اصلاح میکنم بعد در جلسه دیگر خدمت آقایان تقدیم میکنم و علت اینکه عجله در این امر نشد این بود که چون بعد از مذاکره در ماده اول مذاکره در ضمیمه راپورت کمیسیون خواهد شد و وقت باقی خواهد بود لهذا قبل از آنکه بماده دوم و مواد بعد برسیم یکی دو فقره اصلاح جزئی است که الحاق می شود و بنظر آقایان محترم خواهی رسانید .

یک مسئله دیگر را هم تذکاراً بعرض میرسانم آن این است که اگر امشب نوبت مذاکره بماده مربوطه بودجه وزارت معارف رسید تقاضا میکنم مسکوت نماند . برای آنکه هنوز تمام نشده و بواسطه بعراض با وزارت معارف مذاکره نشده بود ولی امروز صبح مذاکره شده و تقریباً تکلیف معین شده است راجع بآن ماده هم پس از اصلاح بعرض آقایان خواهد رسید .

رئیس - ماده اول قرائت می شود .
 (بعرض ذیل قرائت شد)
 ۱ - به تشکیلات مملکتی و در ارتقاخانه ها مطابق ضمیمه ذیل اعتبار داده می شود که در حدود آن اعتبارات بودجه جزء خود را تهیه کرده برای تصویب مجلس شورای ملی توسط وزارت مالیه ارسال دارند .

رئیس - آقای شیخ الاسلام اصفهانی (اجازه)
 شیخ الاسلام اصفهانی - بنده با این ترتیب نمی توانم هریضم را عرض کنم از قراریکه آقای مخبر می فرمایند معلوم می شود در راپورت تغییراتی داده شده و بنده مسبوق نیستم اگر تغییراتی داده شده باشد قبلاً مراجعه و مطالعه میکنم و بعد اظهار عقیده می نمایم ولی حالا نمی توانم اظهار عقیده کنم .
مخبر - تغییراتی در اساس لایحه داده نشده است . همانطور که عرض کردم فقط در ماده دوم راجع بتاریخ اجرای این لایحه تغییراتی داده شده در لایحه سابق نوشته شده بود اول دلو هذمه السنه و حالا نوشته خواهد شد اول حمل نقطه نظر هم این بود که تصویب لایحه بتأخیر افتاده بود باین مناسبت از اول حمل نوشته شده به علاوه امیدواری حاصل است که از حالا تا اول حمل بودجه مشروع خرج هم از طرف وزراء برسد و آن راه هم در مجلس بیابوریم و تصویب بشود .
 شیخ الاسلام اصفهانی ممکن است اول سایر

از بعضی وزارتخانه ها زیادتر و از برخی کمتر کسر شد چیزی که هست ادارات عدلیه و وزارت معارف يك تشكيلات تازه است كه در زمان مشروطیت تشكيلات آنها داده شد .

ولی وزارتخانه هائی که جزء تشكيلات استبدادی است و همان ترتیب قدیمه را دارد و باحال هم از بین نرفته است بنده با آنها در کمیسیون مخالفت کردم و حال هم مخالفت میکنم مثلاً یکی وزارت داخله است آنهم نه با بودجه اداری وزارت داخله مخالف باشم خیر برای اینکه بودجه اداری وزارت داخله از سایر ادارات هم نسبتاً کمتر است بلکه مبلغ هنگفت راجع بحکام است چون وقتی حال حکام را نگاه می کنیم می بینیم همان حال استبداد است بلکه اگر حال حکام بدین منوال باقی بماند ابداً مشروطیت در ایران نخواهد بود و مشروطیت و آزادی هم نخواهد رفت مثلاً فرض بفرمائید يك حاکم نماینده از طرف وزارت داخله است يك رئیس معارف هم از طرف وزارت معارف است يك رئیس عدلیه و يك رئیس مالیه هم هست اینها هر کدام مأمور مستقل يك وزارت خانه هستند آنوقت ملاحظه می شود آقای حاکم ماهی یکهزار و پانصد تومان می گیرد رئیس معارف ماهی پنجاه تومان با اینحال ممکن نیست کسانی که پول دارند بگذارند کسان دیگر بحکومت برسند ولی اگر بودجه کمتر شود آنوقت آن آقا دست بر می دارد حتی بعضی ها بيك حکومت بزرگ میروند و مثلاً والی ایالت آذربایجان میشوند و با خطه وسیع و بزرگ هم قناعت نمی کنند می خواهند خمره را هم جزء حوزه ایالتی و حکومت خود قرار دهند در چندی قبل که یک نفر حاکم و فرمانفرمای آذربایجان شده بود خمره را هم ضمیمه حکومت خود نموده بود

بنده ملاقاتی از رئیس الوزراء وقت نموده و به ایشان عرض کردم .

آقا تمام ایالت آذربایجان برای یک نفر حاکم کافی نیست که خمره هم جزء خطه مأموریت او نموده آید آقای رئیس الوزراء اظهار نمودند آخر آقا نمیروند چکنم آدم بزرگ است عرض کردم چه چیزش بزرگ است ؟ عقلش بزرگ است ؟ علمش بزرگ است ؟ یا چنه اش بزرگ است ؟ با عقلش و با تدبیرش او آدم زیاد است بعد مسلم شد که چون آقا هایدات زیاد دارد و صاحب ثروت و مالک املاک و دارای کرور و یارک و اتومبیل است ناچار باید بجای خلی بزرگ برود حتی آقا بحکومت ایالت و بعضی مثل آذربایجان را هم برای خود کافی ندانسته و خمره را هم جزء مقر حکمرانی خود میکند سابقاً ما بموجب قانون چهار ایالت بیشتر نداشتیم اما حالا ملاحظه بفرمائید چند ایالت تأسیس شده ، ایالت مازندران ایالت شرق ، ایالت غرب ، ایالت فلان واقعاً و قتی که شخصی روزنامه ها را می بیند تعجب می کند مثلاً می گوید چون کرمانشاهان اهمیت داشت حقوق معاونش را زیاد کردیم باین فاعده فردا اگر درخمه يك فوج

دزد پیدا شد باید حقوق معاونش را اضافه کرد چرا ؟ برای اینکه اهمیت پیدا کرده در این صورت آنجا امن خواهد شد خوب است عوض اضافه حقوق معاون آژان زیاد کنند تا غائله رفع شود بنا بر این بعقیده بنده اگر حکام مثل رؤسای یکی از ادارات قرار بدهیم اشخاص صالح و قانونی پیدا خواهند شد در کمال قناعت و صلاحیت قبول این شغل را خواهند کرد در يك شهر و ولایات عدلیه هست کار عدلیه را می کند ولی حکام متعدد میروند عدلیه دیگر نمیتوانند کار بکنند و مجبور است نوکر آنجا کم شود مثلاً وقتی بعضیها میگویند بیابان حکومت بروم بگویند رئیس عدلیه ، رئیس مالیه یا رئیس فلان باید بتصویب من فرستاده شود و در تحت نظر من کار کند والا نمیروم بلکه در بعضی جاها حاکم خودش را از وزارت داخله بالاتر می داند این است که که بنده نسبت ببودجه وزارت داخله آنهم نسبت ببودجه حکام مخالفم حالا قبلاً خودم جواب خودم را می گویم بعد جواب را عرض میکنم میگویند اینها بنا بر اقتضای وقت است بنده عرض میکنم دنیای امروزه همچون اقتضائی را ندارد که آدمهای خیلی بزرگ بحکومت برسند و آدمهای خیلی دارا و خیلی مقتدر بفرمانفرمائی تشریف ببرند و از مردم پولهای زیاد بگیرند و اشخاص را زیر دست خود قرار دهند ادارات را نوکر خودشان بکنند هیچ وقت همچون اقتضائی را ندارد بلکه عوض اینکه بحکام هزار و پانصد تومان دوهزار تومان بدهند باید حاکمی بفرستند که ماهی دو بیست تومان حقوق داشته باشد و آن هزار و هشتصد تومان مابقی را خوب است بآزان بمعارف بدهند تا آنوقت آدمهای صالح هم بحکومت بروند و در نتیجه آنتریک و دسیسه هم برای رفتن بحکومت کمتر بشود و دیگر در روزنامه نخوانید حکومت فلانجا و فلانجا ... پنج و شش جا پشت سر هم حکومتش باقا داده شده است بنده وقتی روزنامه را خواندم ترسیدم دودانگ از قمر و چند دانگ از عطارد و سه دانگ مرغهم باقا داده شده باشد که نور قمر را هم از ما منع کنند بنده عرض میکنم آقای مشیرالدوله مشروطه خواه هستند و از قانون هم خبر دارند البته تشكيلات سابق را اصلاح خواهند فرمود هیچ مصدنی هم نخواهد کرد آنکسانیکه در ادارات خدمت می کنند ابداً از حقوق آنها کسر نخواهد شد مثلاً باید منشی ها همه یکسان باشند روسای ادارات همه یکسان باشند بنده در يك وزارتخانه ندیدم حقوق رؤسای دو اداره با هم موافق باشد چه رسد بدو وزارتخانه یکی صد تومان است دیگری سیصد تومان جهتش این است سیصد تومان سی رقیب بوده مقرب بوده . قوم بوده ، چه بوده . انشاء الله آقای مشیرالدوله رئیس الوزراء ترتیبی اتخاذ خواهند فرمود که این امور اصلاح بشود که کلیتاً در این مملکت منشی های اول صد تا هزار تا هر قدر هستند حقوقشان مساوی باشد ترقی آنها معلوم باشد و کلیتاً روسای ادارات مملکت مساوی بشوند آنوقت روسائی که زیاد ترمی برند کسر شود آنوقت اگر حکام را هم رئیس اداره فرض کنیم دیگر آنتریک

نی شود که من حکماً باید حاکم بشوم همانطوری که رئیس مالیه می رود حاکم هم برود والا خود بنده در عثمانی دیدم حاکم کیف در دستش و نو کرش هم عقیش میرفت چیز خرید برد در صورتیکه هر امری که میکرد اجرا می شد هیچ نگاه نمی کردند ببینند قاطر خانه و اصطبل دارد یا خیر اینها همه در ایران است که حاکمها را پادشاه کوچک میدانند و به آندستگاه بار میکنند میروند البته آنها نیکه با این همه آدم میروند چیز میخواهند اما رئیس مالیه با یک نفر نریسنده در يك درشکه می رود کار هم می کند اگر اینطور بشود واقعاً مشروطیت زنده می شود و سایر ادارات زنده می شوند و معارف و عدلیه و مالیه در تحت حکم حاکم نمی رود و در ممالک عثمانی رؤسای ادارات هر هفته با هم جلسه دارند و مذاکره می کنند و رأی می دهند که چه بکنند و با هم برادر میشوند ، من در اوقاف بودم رئیس معارف عراق تلگراف کرد که من در يك اطاق بودم حاکم امر کرد میرا بیرون کردند ما هر چه تلگراف کردیم آنهمه همارت مال تو این اطاق را باورده جواب داد جای نوکرمان حکم است او برود منزل کرایه کند اینها بدست امیدوارم این کابینه حکام را هم مثل روسای ادارات قرار دهد در اینصورت از بودجه وزارت داخله کم میشود و می توانیم زیاری آنرا در معارف و عدلیه مصرف کنیم و انشاء الله يك ترتیب صحیحی داده خواهد شد

رئیس - چون مدتی از شب گذشته است بقیه مذاکرات می ماند برای جلسه دیگر

(جمعی گفتند مذاکرات کافی است)

رئیس - اگر آقایان مذاکرات را کافی میدانند در جلسه آینده رأی میگیریم : آقای حاج نصیر السلطنه با چند نفر از آقایان طرح قانونی پیشنهاد کرده اند قرائت میشود و بکمیسیون مبتکرات ارسال میشود (آقای تدین بمضمون ذیل قرائت نمودند)

نظر باینکه یکی از مسائل بدیهی این است که نمایندگان سیاسی هر مملکت باید اطلاع کامل از اوضاع و احتیاجات و جریان سیاست مملکت خود داشته باشند که بواسطه بصیرت خود قادر باشند مصالح آنرا حفظ نمایند و این اصل در تمام عالم محفوظ و منظور است متأسفانه اکثریت نمایندگان سیاسی ایران نه تنها سالهای عدیده از مملکت خود خارج و از اوضاع وطن خود بی اطلاع هستند بلکه بعضی از آنها اصلاً در تمام مدت عمر خود بای تحت مملکت خود را ندیده اند و شاید بواسطه طول اقامت در خارجه تکلم زبان فارسی را فراموش کرده باشند

برای اینکه این عیب اساسی مرتفع شود مواد قانونی ذیل پیشنهاد میشود

ماده (۱) - کلیه نمایندگان سیاسی ایران در ممالک خارجه حق ندارند که بیش از چهار سال در خارجه مأموریت داشته باشند مگر اینکه در آخر چهار سال بایران آمده و لااقل ششماه در مملکت خود توقف نمایند

ماده (۲) این قانون نسبت بما قبل خود دارای اعتبار خواهد بود و کلیه نمایندگان سیاسی دولت ایران که تا تاریخ تصویب این قانون بیش از چهار سال در خارجه مترقب بوده اند باید نسبت بآنها بر طبق ماده اول رفتار شود

تدوین - بامضای سی نفر است
رئیس - جلسه آینه روز شنبه یکساعت بغروب مانده دستور جلسه بقیه مذاکرات در راپورت کمیسیون بودجه آقایان موافقت ؟ (گفتند بلی)
مجلس تقریباً سه ساعت ونیم از شب گذشته ختم شد
رئیس مجلس شورای ملی - مؤتمن الملک
جلسه ۶۳

صورت مشروح مجلس یوم شنبه بیست و نهم جمادی اولی ۱۳۴۰ مطابق هشتم دلو ۱۳۰۰

مجلس تقریباً یکساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید .
(صورت مجلس یوم شنبه ششم دلو را آقای تدین قرائت نمودند .

رئیس - نسبت بصورت مجلس ایرادی هست یا نیست ؟
آقای فتح الدوله .
(اجازه)

فتح الدوله - بنده در ضمن بیانم عرض کردم همانطور که بودجه وزارت خانه پست و تلگراف و عدلیه و معارف را کم میدانم بودجه دوسه وزارتخانه دیگر را از قبیل وزارت داخله و وزارت مالیه زاندمیدانم .

رئیس - دیگر اعتراضی نیست ؟
(اظهاری نشد)

رئیس - صورت مجلس باین اصلاح تصویب شد در جلسه گذشته بنا بود شش نفر برای کمیسیون عدلیه و مالیه و کمیسیون تجدید نظر در قانون انتخابات انتخاب شوند فقط يك نفر آقای امیر ناصر برای کمیسیون مالیه معین شده اند برای سایرین باید تجدید انتخاب بشود برای کمیسیونهای خارجه و عدلیه کسی اکثریت پیدا نکرده يك نفر دیگر هم برای کمیسیون مالیه لازم خواهد بود باید انتخاب کنند و يك نفر هم برای کمیسیون تجدید نظر در قانون انتخابات قانون تفریح بودجه یکساله توشقان ثبیل و تفریح محاسبات پنج ساله مجلس راجع باوقات فترت در کمیسیون محاسبات رسیده است طبع و توزیع می شود جزه دستوره شنبه خواهد بود راپورت کمیسیون بودجه راجع بتقاضای هزار و پانصد تومان از طرف دولت برای مخارج انتخابات رسیده قرائت میشود و رأی میگیریم .

(آقای نصیر الدوله بمضمون ذیل قرائت نمودند)

کمیسیون بودجه بتاریخ هشتم دلو ۱۳۰۰ پیشنهاد دولت رامبنی بر تقاضای يك هزار و پانصد تومان اعتبار برای مخارج انتخابات تحت مطالعه در آورده و با اکثریت آراء ماده واحده پیشنهادی دولت را تصویب می نماید .